

NEKUSTAMS ĪPAŠUMS KĀ VISAS MANTAS DĀVINĀJUMA PRIEKŠMETS

IMMOVABLE PROPERTY AS SUBJECT-MATTER OF DONOR'S ENTIRE PROPERTY

Jānis Rozenfelds, *Dr. iur.*

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras profesors

Summary

Someone's "entire property" may be regarded as a subject matter of a gift, and it may also be a donor's entire property. Property is considered to be gifted only insofar as the donor's debts have been deducted from it. In cases where a donor is unable to pay debts outstanding at the time of making the gift, the creditors may demand satisfaction from the donor's gift. Granting the creditors the right to seek satisfaction from the assets of the recipient of a gift resembles what was known in Roman law as *actio Pauliana*. Case law tends to interpret the right of a creditor to seek satisfaction from assets, which have been received as a gift of "entire property" more broadly than follows from the wording of the law. Due to outdated terminology used by Civil Law, it is sometimes difficult to make a clear distinction between insolvency of the donor and his or her actual inability to repay debts, which could entitle creditors of the donor to recover their debts from the donated immovable property.

Atslēgvārdi: visa manta, dāvinātājs, kreditori, dāvinājuma priekšmets, *actio Pauliana*, maksātnespēja

Keywords: entire property, donor, creditors, subject-matter of a gift, *actio Pauliana*, insolvency

Ievads

Dāvinātāja kreditora prasījums pret apdāvināto sakarā ar to, ka dāvinātājs dāvinājuma brīdī nav spējis samaksāt parādus (Civillikuma (turpmāk – CL) 1927. pants), sastopams bieži. Tas aprakstīts literatūrā.¹ Ir stabila judikatūra.² Prasības pamats: "dāvinātājs nespēj samaksāt parādus, kuri viņam bijuši dāvināšanas laikā".

¹ Torgāns K. Saistību tiesības. II daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 67.–68. lpp.

² Gan 2007. gada spriedumā lietā Nr. SKC-590/2007, gan 19.02.2014. spriedumā lietā Nr. SKC-590/2014 ietvertie vārdi "dāvinātājs nespēj samaksāt parādus, kuri viņam bijuši dāvināšanas laikā". Sk.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi. 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 249.–254. lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatūra/judikaturas-nolemmu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2014>; lieta Nr. C-113/2019, [1.2]. Nav publicēts.

Šī ziņojuma mērķis ir apzināt CL 1927. panta saikni ar radniecisko institūtu – prasījumiem par darījumu atzīšanu par spēkā neesošiem kā noslēgtiem par ļaunu kreditoriem (latīņu val. – *in fraudem creditorum*) –, kas starptautiski pazīstams ar nosaukumu *actio Pauliana*, kā arī izvērtēt šo divu prasījumu vietu civiltiesību sistēmā kontekstā ar maksātnespējas regulējumu CL un Maksātnespējas likumā (turpmāk arī MNL).

Dāvinājuma jēdziens

Dāvinājums raksturots kā vienpusējs³ bezatlīdzības līgums, kas “vienmēr vērsts uz līguma objekta pāreju citas personas īpašumā”.⁴ Objekts saprotams ne tikai kā ķermeņa lieta, bet arī kā prasījums (CL 1914. pants).⁵

Divpusēja jeb sinallagmatiska (atlīdzības) līguma izpildījuma neekvivalents raksturs (piemēram, acīmredzami nesamērīgi zemas cenas samaksa) parasti netiek kvalificēts kā dāvinājums.

Tieši otrādi, pret izpildījumu acīmredzams nesamērīgums parasti ir pamats paša darījuma anulēšanai.

Francijas civillikodeksa (turpmāk – FCK)⁶ 1674. pants paredz: “Ja pārdevējs cietis zaudējumus apmērā, kas pārsniedz septiņas divpadsmitdaļas no nekustamā īpašuma cenas, viņam ir tiesības prasīt pirkuma-pārdevuma līguma atcelšanu, kaut arī viņš būtu tieši līgumā atrunājis, ka atsakās no savām tiesībām prasīt šādu līguma atcelšanu, un kaut arī tas būtu apgalvojis, ka dāvina maksas starpību.”

Vācijas Civillikums (turpmāk – BGB) šo regulējumu nepārņēma. Tā vietā 19. gadsimta vidū pandektu tiesībās tika izstrādāta norma, kas vēlāk kļuva par BGB 138. §.⁷

Romiešu tiesībās izšķir vairākus dāvinājuma tipus. Ja kāds dāvina nolūkā nekavējoties nodot dāvinājuma priekšmetu dāvinājuma saņēmēja īpašumā un šis darījums neparedz nosacījumus, kuriem iestājoties īpašuma tiesības varētu tikt atjaunotas dāvinātājam, un ja dāvinātājs īpašumu nodod bez jebkāda cita iemesla kā vien aiz laipnības un dāsnuma, tad tas ir dāvinājums īstajā nozīmē. Ja kāds dāvina ar noteikumu, ka dāvinājuma priekšmets kļūst dāvinājuma saņēmēja īpašums tikai pēc tam, kad iestāsies vēl kāds cits notikums, tad tas nebūs dāvinājums īstajā nozīmē, bet nosacīts dāvinājums. Tāpat, ja kāds dāvina ar nosacījumu, ka dāvinājuma priekšmets gan nekavējoties pāriet dāvinājuma saņēmēja īpašumā, taču, ja kaut kas notiek vai, tieši otrādi, neiestājas un ja, šim notikumam iestājoties vai neiestājoties, dāvinājuma priekšmets pāriet atpakaļ dāvinātāja īpašumā, tad tas nav dāvinājums īstajā nozīmē. Dāvinājums

³ Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 181. lpp.

⁴ Torgāns K. Saistību tiesības. 2. papild. izd. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 295. lpp.

⁵ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības (1401.–2400. p.). Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 368. lpp.; komentāra autors – K. Torgāns.

⁶ Simmermana citētais FCK 1674. panta teksts salīdzināts pēc: Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) (Code civil des Français) Перевод с французского Предисловие, комментарии, примечания В. Н. Захватаева. Москва, Берлин: Инфотропик Медиа, 2012, с. 432.

⁷ Zimmermann R. The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. Clarendon Press. Oxford (ISBN 0 7021 2347 1 (HB)), New York, 1996, pp. 259–261, 267–268.

dāvinātāja nāves gadījumam (*donatio mortis causa*)⁸ ir viens no šādiem nosacītiem dāvinājumiem.⁹

Pretstatā darījuma anulēšanai gribas defektu dēļ romiešu tiesībās liela uzmanība tiek pievērsta tādiem darījumiem, kuri vērsti uz šī aizlieguma apiešanu, kad puses centušās piešķirt darījumam, kas pēc savas būtības ir dāvinājums, atlīdzības darījuma veidolu vai arī ietvert atlīdzības darījumā dāvinājuma elementus. Piemēram, par dāvinājumu Papiniāns (*Papinian*) atzīst darījumu, uz kura pamata vīrs piešķir sievai īres tiesības par nesamērīgi zemu cenu.¹⁰

Dāvinājumu romiešu juristi saprot plašā nozīmē – kā jebkuru dāvinātāja mantas samazinājumu, kas attiecīgi izraisījis pieaugumu dāvinājuma saņēmēja mantā. Tas var būt lietošanas tiesību piešķirums, kas izpaužas kā dzīvokļa tiesība (latīņu val. – *habitatio*),¹¹ tiesība ievākt augļus no nekustama īpašuma (latīņu val. – *usus fructus*, latv. val. – lietošanas tiesība), bet ne jebkāda cita veida ienākumi no īpašuma.¹² Lietišķs (latīņu val. – *negotium*, latv. val. – biznesa) darījums, pat ja tas ietver dāvinājuma elementus, netiek kvalificēts kā dāvinājums.¹³

Baltijas vietējo likumu kopojuma (turpmāk – VLK) 2951. pantam, kas pēc satura pilnībā sakrīt ar CL 1438. pantu, pievienota norāde uz romiešu jurista Paula (*Paul*) sacerējuma fragmentu D. 18, 1, 55: “Pilnīgi šķietams pārdevums (imaginaria venditio) nepavisam nav pārdevums, un attiecīgi īpašumtiesības netiek nodotas.”

Minētais citāts lietots kontekstā ar romiešu tiesībām raksturīgu īpatnību, no kuras izriet, ka ar likumu bija aizliegti noteikta veida darījumi, proti, dāvinājumi laulāto starpā. Tādēļ viens no romiešu tiesību mērķiem bija nodrošināt, ka šis aizliegums netiktu apiets, noslēdzot fiktīvus darījumus, kuriem tika piešķirta šķietamība, ka noslēgtais dāvinājums it kā ir atlīdzības darījums. Piemēram, kā norādīts Ulpiāna (*Ulpian*) sacerējuma fragmentā D. 19, 2, 46: “Ja persona izirē par vienu vienīgu monētu, netiek nodibinātas nomas attiecības, jo tas vairāk atgādina dāvinājumu.”

Latvijas normatīvie akti nesatur citvalstu likumos paredzēto regulējumu attiecībā uz tādu darījumu tiesiskajām sekām, kuri paredz acīmredzamu nevienlīdzību pret izpildījumu. Izņēmums ir vienīgi noteikumi par pirkuma līguma atcelšanu pārmērīga zaudējuma dēļ (CL 2042. pants). Taču arī šādā gadījumā, atšķirībā, piemēram, no iepriekš minētā FCK regulējuma, CL līguma atcelšanu pārmērīga zaudējuma dēļ saista ar nosacījumu, ka zaudējumu nodarījusī puse rīkojusies ļaunprātīgi (CL 2043. pants).

Latvijas tiesu praksē nepastāv vienoti kritēriji tādu darījumu identificēšanai, kuri, kaut gan formāli atbilst divpusēja jeb sinallagmatiska līguma prasībām, tomēr, pastāvot acīmredzamai cenas nesamērībai ar atsavinātās lietas vērtību, pēc būtības atbilst dāvinājuma līguma pazīmēm. Sastopami spriedumi, kuros

⁸ Šeit un turpmāk juridisko terminu lietojums latīņu valodā pēc: Corpus Iuris Civilis. Editio stereotypa tertia. Volumen primum. Institutionas. Recognovit. Paulus Krueger. Digesta. Recognovit. Theodorus Mommsen. Berolini. Apud Weidmannos. MDCCCLXXXII.

⁹ D. 39, 5, 1. Šeit un turpmāk romiešu tiesību avoti norādīti pēc: The Digest Justinian. Translation ed. by A. Watson. Vol. 1–4. Philadelphia: Penn. University of Pennsylvania Press, 1998.

¹⁰ D. 24, 1, 52.

¹¹ D. 39, 5, 9.

¹² D. 39, 5, 9, 1.

¹³ D. 39, 5, 18.

bankas vairuma akciju iegāde par vienu latu kvalificēta kā “pirkums”.¹⁴ Tomēr atzīts arī, ka nesamērīgi dāsnas saistības uzņemšanās (piemēram, acīmredzama nesamērība starp nodrošināmās saistības apmēru un to nodrošinošās ķīlas vērtību) var būt pamats, lai vērtētu, vai šāds darījums neietver šķietama (fiktīva) darījuma pazīmes.¹⁵

Dāvinātāja nespēja samaksāt parādus

Dāvinātāja nespēja samaksāt parādus var attiekties uz prasījumiem, kuriem iestājies termiņš dāvinājuma izpildes brīdī, vai arī uz visiem prasījumiem, tostarp – arī uz tiem, kuriem vēl nav iestājies izpildes termiņš.

Var izdarīt pieņēmumu, ka nespēja samaksāt parādus, kuriem iestājies termiņš, CL izpratnē kvalificējama kā dāvinātāja faktiskā maksātnespēja (ši termina lietojums CL nav sīkāk paskaidrots), turpretim nespēja samaksāt parādus, kuriem vēl nav iestājies termiņš, kvalificējama kā priekšnoteikums dāvinātāja formālai atzišanai par maksātnespējīgu (maksātnespējas jēdzienu CL neietver) atbilstoši pazīmēm, kas noteiktas Maksātnespējas likumā.

Parādnieka ierosināts tiesiskās aizsardzības process (MNL 33. pants) acīmredzami uzskatāms par viņa faktiskās maksātnespējas atzišanas un CL 1927. pantā norādīto seku piemērošanas pamatu.

Domājams, ka Maksātnespējas likumā norādītās dāvinātāja maksātnespējas pazīmes ņemamas vērā, izlemjot jautājumu par visas mantas dāvinājuma sekām, kaut arī CL nesatur atsauces uz Maksātnespējas likumu (sk. 5. apakšnodaļu CL un MNL).

Visas mantas dāvinājuma iztulkojums tiesu praksē

Nevienā no atrodamajiem spriedumiem prasība nav pamatota ar līgumu, kas *expressis verbis* ietvertu formulu “visas mantas dāvinājums”. Lielākoties¹⁶ dāvinātāja kreditora prasījums pret apdāvināto pamatots ar atsevišķas lietas dāvinājumu. Vairumā gadījumu dāvinājuma līguma priekšmets ir nekustamais īpašums. Tiesa tādā situācijā spriedumu, ar kuru prasība apmierināma (vai arī Senāta spriedumu par zemākas instances tiesas sprieduma par prasības noraidīšanu atcelšanu), pamato ar to, ka dāvinātā nekustamā īpašuma vērtība pārsniedz dāvinātāja atlikušās mantas vērtību, kā rezultātā dāvinātājs nespēj samaksāt parādus.

Lietā Nr. SKC-590/2014 Augstākā tiesa citējusi starpkaru perioda, proti, 1931. gada 25. novembra, spriedumu “Edas Blūmbergs prasībā pret Jāni Blūmbergu un Līzi Blūmbergs (L. Nr. 2033)”.¹⁷ Latvijas Senāts atzina par pareiziem

¹⁴ Lietas Nr. C04213412, lietas arhīva Nr. PAC-0444-16. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots 13.03.2020.].

¹⁵ LR Augstākās tiesas Senāta spriedums lietā SKC-259/2019. Senāta Civillietu departamenta blakus lēmums lietā SKC-259 2019. gada 17. decembrī. Jurista Vārds, 28.01.2020. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/275968-netaisnpratiga-prasiba-par-kopipasuma-izbeigšanu-senata-spridums-un-blakuslemums/> [aplūkots 10.03.2020.].

¹⁶ Lietās Nr. SKC-176/2015; SKC-249/2016; SKC-315/2017; SKC-170/2018; SKC-113/2019.

¹⁷ Senāta Civīlā kasācijas departamenta 1931. g. spriedumi, 1937, 148.–149. lpp. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/vesturiska-judikatura-lidz-1940gadam/senata-civila-kasacijas-departamenta-spridumi>

apgabaltiesas secinājumus, ka Civillikuma 4494. pants (CL 1927. panta analogs) uzliek apdāvinātajam par pienākumu atbildēt par dāvinātāja parādiem tajās robežās, par cik viņš iedzīvojies, un izdot dāvinātājam vai viņa kreditoram tādu daļu no saņemtā dāvinājuma, kāda prasītājam vajadzīga parāda segšanai saskaņā ar Civillikuma 4494. pantu. Starpkaru laikā 1931. gada spriedumā uzsvērts, ka nav nozīmes dāvinājuma līguma pušu nolūkiem.

Tiesu praksē jautājums par prasījuma priekšmetu lietās, kurās piemērotas CL 1927. pantā paredzētās sekas, ir neskaidrs. No vienas puses, konstatējot, ka atsevišķa nekustama īpašuma dāvinājums iztulkojams kā visas mantas dāvinājums sakarā ar to, ka dāvinātājs nevar norēķināties ar kreditoriem, tiesa ņemusi vērā dāvinātās lietas vērtību, samērojot to ar dāvinātāja mantas kopumu dāvinājuma izpildes laikā. No otras puses, sprieduma rezolutīvajā daļā norādīts nevis CL 1927. panta likumiskais pamats, t. i., piedziņa veicama tādā apmērā, kādā apdāvinātais iedzīvojies no dāvinātās lietas vērtības, bet gan tieši nekustamais īpašums.¹⁸ Šāda pieeja ir pretrunā ar iepriekš minēto dāvinājuma seku interpretāciju. Ja piedziņas priekšmets ir mantas apjoms, kādu apdāvinātais ieguvis dāvinājuma rezultātā un tā iedzīvojies no dāvinātāja mantas samazināšanās, tad piedziņas priekšmets ir nevis pats dāvinātais nekustamais īpašums, bet gan iegūtās īpašuma tiesības naudas izteiksmē. Atšķirība pastāv ne tikai prasījuma būtībā, jo prasība, kuras priekšmets ir noteikta lieta, nav tas pats, kas prasība par noteiktas mantas vērtības atlīdzināšanu.¹⁹

Praktiskā atšķirība starp piedziņas vērsanu uz noteiktu nekustamo īpašumu un mantisko vērtību, kuras apmērā apdāvinātais iedzīvojies, būs skaidri saskatāma tādā gadījumā, ja apdāvinātais līdz kreditora prasības celšanai jau būs atsavinājis viņam dāvināto nekustamo īpašumu tālāk. Piedziņas vērsana uz dāvināto nekustamo īpašumu šajā gadījumā kļūs neiespējama, ja vien nebūs pierādīts, ka trešā persona rīkojusies ļaunā ticībā. Turpretim mantisko vērtību, kuras apmērā apdāvinātais iedzīvojies, joprojām ir pamats piedzīt no apdāvinātā. Piedzenamās summas apmērs šādā gadījumā var izpausties kā pirkuma cena, ko apdāvinātais ieguvis, atsavinot dāvināto lietu tālāk. Pieļāvums, ka dāvinātāja kreditoriem var būt prasījums šādas cenas apmērā, izdarīts vienā no atrodamajiem tiesas nolēmumiem. Kā pamatojumu tiesa norādījusi: “No Civillikuma 849. panta otrās daļas izriet vispārīgs princips, atbilstoši kuram naudā novērtējama tiesība vai mantas objekts, ar ko saimnieciskā ziņā tikusi atvietota kāda cita attiecīgajā mantā ietilpstošā tiesība vai šīs mantas objekts, uz likuma pamata un neatkarīgi no atbilstošas darījuma tiesiskās gribas arī nonāk šajā mantā (t. s. surogācijas princips). Tā kā dāvināto īpašumu /pers. C/ aizstājusi ar citu mantas objektu – naudas līdzekļiem [...], prasītājam ir tiesības prasīt apmierinājumu no mantas, ko /pers. B/ ir uzdāvinājis saistību pastāvēšanas laikā, un atzīt tiesības vērst piedziņu uz /pers. C/ piederošiem naudas līdzekļiem [...]”²⁰

Ja apdāvinātais atbrīvojas no dāvinātās mantas ar bezatlīdzības darījumu, tad šāds prasījums atkrīt. Tādā gadījumā varētu apspriest iespējamību celt netaisnas iedzīvošanās prasību. Šāda prasība var tikt celta jebkurā gadījumā kā alternatīva prasībai uz CL 1927. panta pamata. Publicētajos spriedumos nav atrodams

¹⁸ Civillietā Nr. C04538410. Nav publicēts.

¹⁹ Kalniņš E. Mantas jēdziens civiltiesībās. LU žurnāls “Juridiskā Zinātne”, 1. sēj. Rīga: LU, 2010, 146. lpp.; Kalniņš E. Laulāto manta laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2010, 30. lpp.

²⁰ AT Senāta spriedums lietā Nr. SKC-113/2019, [1.2]. Nav publicēts.

gadījums, kad atsavinājums noformēts kā draudzības pirkums, piemēram, pārdo dot nekustamo īpašumu par vienu eiro, kas pēc būtības ir šķietams darījums.

Ģenēze: visas mantas dāvinājums un *actio Pauliana*

Kā norādījis Vladimirs Bukovskis, komentējot romiešu tiesībās sastopamo *actio Pauliana* (kreditora prasījums pret maksātnespējīgo parādnieku), vietējos likumos iekļuvusi (VLK 4494. pants)²¹ tikai tā *actio Pauliana* daļa, kas attiecas uz visas mantas dāvinājuma sekām.

Šī prasījuma īpatnība ir tā, ka kreditors var celt prasību par piedziņas vēršanu pret apdāvinātā mantu, neprasot dāvinājuma līguma atzīšanu par spēkā neesošu.

Savukārt, ja pret dāvinātāju uzsākts maksātnespējas process, tad dāvinājuma līgums var tikt atzīts par spēkā neesošu kā noslēgts *in fraudem creditorum* tāpat kā jebkurš cits maksātnespējīgā parādnieka noslēgts darījums, ko maksātnespējīgais parādnieks noslēdzis viena gada laikā pirms konkursa pasludināšanas, ja pastāv šādi nosacījumi:

1) darījums noslēgts nolūkā kaitēt kreditoriem,

2) persona, kas iedzīvojusies no šī darījuma, zinājusi par parādnieka nolūku.

Bukovskis uzsver, ka šādā gadījumā dāvinājums atzīstams par spēkā neesošu pēc tiem pašiem noteikumiem kā jebkurš cits darījums, jo Krievijas konkursa likumi neparedz nekādu izņēmumu attiecībā uz dāvinājumiem.²²

Tam nevar piekrist. Pastāv acīmredzama atšķirība. Prasība, kas pamatota ar CL 1927. pantu, nav vērsta uz dāvinājuma atzīšanu par spēkā neesošu. Darījuma noslēgšanas mērķim (vai tas ir pretējs likuma prasībām) šajā gadījumā nav nozīmes.

Frīdriha Bunges norādītās atsauces uz romiešu tiesību pirmavotiem pie VLK 4494. panta attiecas uz diviem dažādiem romiešu tiesībās zināmiem prasījumiem. Viens no tiem balstīts uz mehānismu, kas atgādina CL 1927. pantā norādīto (D. 39, 5, 12). Otrs – uz darījumiem *in fraudem creditorum* (D. 42, 8, 17,1).

Pandektu tiesību literatūrā Juliuss Barons (*Julius Baron*), aplūkojot visas mantas dāvinājuma sekas un atsaucoties uz citu fragmentu,²³ kura autors ir romiešu jurists Papiniāns, raksta, ka apdāvinātais neatbild par dāvinātāja parādiem, taču pats dāvinātājs var prasīt, lai apdāvinātais samaksā dāvinātāja parādus.²⁴ Frīdrihs Karls fon Savinji (*Friedrich Carl von Savigny*) norāda: visas mantas dāvinājuma gadījumā tiek pieņemts, ka apdāvinātais klusējot piekritis samaksāt dāvinātāja parādus. Pretstatā tam, ja dāvinājuma priekšmets ir atsevišķa lieta, kas varētu veidot lielāko daļu no dāvinātāja mantas, pieņēmums par šādu klusēšanas ceļā noslēgtu vienošanos nepastāv. Šādā gadījumā nepieciešams atsevišķs

²¹ Bunges norādes uz romiešu tiesību avotiem salīdzinātas ar Baltijas vietējo likumu kopojuma jeb VLK 1864. gada izdevuma krievu valodā digitalizēto versiju. Pieejams: <https://www.lndb.lv/Search/Search?FreeFormQuery=1864&PageIndex=2&PageSize=12&SearchEndpointID=0&SearchResultViewMode=List&IsCustomViewMode=False&SortingField=Relevance&IsStopwordRemovalDisabled=False&IsDuplicateCollapsingDisabled=False&SelectedDocumentSets=DOM> [aplūkots 20.12.2019.].

²² Буковский В. Свод гражданских узаконений губерний Прибалтийских с продолжением 1912–1914 г.г. и с разъяснениями в 2 томах. Т. II. Рига: Гемпель и Ко, 1914, с. 1980.

²³ D. 39, 5, 12.

²⁴ Барон Ю. Система Римского Гражданского права. Выпуск второй. Перевод Л. Петражицкого. Третье издание. С.-Петербург: Склад издания в книжном магазине Н. К. Мартынова, 1909. Книга первая. Раздел первый, V, § 70, с. 161.

līgums, kas tieši vērsti uz šādas apdāvinātā apņemšanās nodibināšanu. Ja šāds līgums ir noslēgts, tad dāvinātājs var panākt, ka apdāvinātais samaksā dāvinātāja parādus ar *actio praescriptis verbis*.²⁵

Karla Erdmana (*Carl Erdmann*) nostāja šajā jautājumā ir pretrunīga. No vienas puses, atsaucoties uz pandektu tiesībām (*Windscheid*), viņš norāda: visas mantas dāvinājums nenozīmē, ka dāvinātāja parādi *ipso iure* pāriet apdāvinātajam. Lai nodibinātu apdāvinātā atbildību par dāvinātāja parādiem, nepieciešams, lai apdāvinātājs tieši būtu uzņēmies šādu atbildību.²⁶ No otras puses, visa manta uzdāvināta tikai tiktāl, ciktāl no tās atvilkti visi parādi. Tāpēc kreditori var katrā laikā prasīt apmierinājumu no uzdāvinātajiem objektiem.²⁷ Tādējādi, lai arī citādi aprakstot tiesisko attiecību, Erdmana secinājumi par visas mantas dāvinājuma sekām sakrīt ar Savinji viedokli. Savinji analizēto gadījumu, kad uzdāvināta atsevišķa lieta, kuras vērtība pārsniedz dāvinātāja mantas lielāko daļu, Erdmans nemaz neiztirzā.

Sinaiskis savā divsējumu civiltiesību kursa otrajā laidienā, kas publicēts 1926. gadā, norāda, ka apdāvinātais neatbild par dāvinātāja parādiem pēc tiem pašiem noteikumiem, pēc kādiem atbild mantinieks.²⁸

Reinhardis Cimmermanis (*Reinhard Zimmermann*) kā visas mantas dāvinājuma galveno problēmu saskata dāvinātāja aizsardzību pret dāvinātāja pauperizēšanos visas mantas dāvinājuma rezultātā – tā viduslaikos kļuvusi pazīstama ar apzīmējumu *beneficium competentiae*, kas, savukārt, pēc R. Cimmermaņa domām, radusi atspoguļojumu BGB 528. §.²⁹

Visas mantas dāvinājuma sekas Latvijas tiesībās ietver pazīmes, kas ir kopīgas ar pandektu tiesībās sastopamo regulējumu. Taču no salīdzinājuma izriet, ka, pirmkārt, gan dāvinājuma vieta tiesību sistēmā, gan tā seku tiesiskais regulējums var ievērojami atšķirties, otrkārt, Latvijas tiesībās visas mantas dāvinājums kļūdaini identificēts ar darījumiem *in fraudem creditorum*, pret ko kreditorus aizsargā *actio Pauliana*, treškārt, veidojas neattaisnojams paralēlisms, kas izpaužas kā viena un tā pati situācija, kad dāvinātājs nespēj norēķināties ar kreditoriem, ar divām atšķirīgām tiesiskajām metodēm: visas mantas dāvinājuma sekām un maksātnespēju. Līdztekus tam pastāv arī terminoloģijas problēma: CL lieto terminoloģiju, kas neatbilst Maksātnespējas likumā un citos likumos, piemēram, Kredītiestāžu likumā, lietotajai.

Civillikums un Maksātnespējas likums

Salīdzinot to, kas vispār atrodams Civillikumā attiecībā uz maksātnespēju, no vienas puses, un Maksātnespējas likuma normas un to pielietošanas praksi,

²⁵ Савиньи Ф. К. Фон. Система современного римского права: В 8 т. Т. III. Пер. с нем. Г. Жигулина. Под ред. О. Кутагеладзе, В. Зубаря. Москва: Статут, 2013, с. 84.

²⁶ Обязательственное Право Губерний Прибалтийских. Изъ куса проф. Эрмана. Переводъ и дополнительныя примечария М. О. Гребингера. Издание почетного мирового судьи Ф. Э. Камкинаю 1008, § 53, с. 532, 5. vēre.

²⁷ Ibid., с. 533.

²⁸ Синайский В. И. Основы гражданского права в связи с частью III Свода узаконений действующих в Латвии и Эстонию Выпуск II. Вещное право. Обязательственное право. Наследственное право. Рига, 1926, с. 210.

²⁹ Zimmermann R. 1996, p. 498.

no otras puses, jākonstatē, ka gan šajos avotos, gan to piemērošanas praksē lietota pilnīgi atšķirīga terminoloģija un jēdzienu sistēma.

CL paredzētais regulējums nevienā punktā nesaskaras ar Maksātnespējas likumā noteikto. CL neietver atsauci uz Maksātnespējas likumu. Maksātnespējas apzīmēšanai lietoti divi jēdzieni: “faktiskā maksātnespēja” vai arī attiecībā uz formāli pasludinātu maksātnespēju – “konkurss”, kas tiešā veidā pārņemts no romiešu tiesībām.

Maksātnespējas likums savukārt neietver maksātnespējas definīciju, kas atbilstu tai faktiskās maksātnespējas situācijai, kas raksturota CL, – “nespēj samaksāt parādus”.

CL izšķir gadījumus, kad kāds ir (CL 134., 204., 205., 320., 322., 712., 2366. pants) vai “vēlāk kļūst” (CL 1877. pants) “maksātnespējīgs”, ja ir “pierādīta” (CL 1703. pants) vai “zināma” (CL 1810. pants) parādnieka “faktiskā maksātnespēja” un “kad par mantu atklāts konkurss” (CL 1365., 1703. pants).

CL neietver ne maksātnespējas, ne faktiskās maksātnespējas definīciju, vien norāda uz nespēju samaksāt parādus (CL 1927. pants), neminot neko par maksājumu termiņiem. Savukārt Maksātnespējas likuma normas (MNL 57. pants juridiskām personām, 129. pants fiziskām personām) noteic, ka, nosakot, vai attiecīgā persona atzīstama par maksātnespējīgu, ņemams vērā, cik ilgā laika posmā būtu jāapmierina prasījumi, kuriem vēl nav iestājies termiņš. Maksātnespējas likumā norādīts arī prasījumu apmērs fiziskām un juridiskām personām, kas ņemams vērā, lemjot par personas atzīšanu par maksātnespējīgu.

CL nekur nesatur atsauci uz MNL, un otrādi.

Kopsavilkums

1. Prasījumi, kas pamatoti ar visas mantas dāvinājuma līgumu, ir samērā izplatīts individuāla kreditora prasījuma apmierināšanas veids.
2. Prasības, kas pamatotas ar visas mantas dāvinājuma līguma sekām, ceļ arī maksātnespējas administratori.
3. Neskaidrības sakarā ar CL 1927. panta piemērošanu ir par
 - 1) kreditoru prasījumu termiņiem,
 - 2) prasījuma personisko vai lietu tiesisko raksturu,
 - 3) dāvinājuma būtību (vai par dāvinājumu atzīstams simboliskas cenas pirkums).
4. Vēlams precizēt CL terminoloģiju, aizstājot novecojušo jēdzienu “konkurss” ar “atzīts par maksātnespējīgu vai ir tiesiskās aizsardzības procesa subjekts”.
5. Dāvinātāja faktiskā maksātnespēja, kas ir pamats CL 1927. pantā paredzēto seku piemērošanai, jāsaprot kā stāvoklis, kad personai ir pamats lūgt ierosināt tiesiskās aizsardzības procesu vai arī pienākums ierosināt maksātnespēju.